

سند اثبات ولایت امام علی (علیه السلام)

شیعیان معتقدند امامت امری انتصابی است و نه انتخابی. پس از رحلت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) امام نخست شیعیان حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) است. یکی از ادله شیعه برای اثبات امامت حضرت علی (علیه السلام) آیهی ولایت است.

شیعیان معتقدند امامت امری انتصابی است و نه انتخابی. پس از رحلت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) امام نخست شیعیان حضرت علی بن ابیطالب (علیه السلام) است. یکی از ادله شیعه برای اثبات امامت حضرت علی (علیه السلام) آیهی ولایت است.

آیهی ولایت آیهی پنجاه و پنجم از سورهی مائده است که می‌گوید:

«إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَصِيحُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ» (مائده/55)

«همانا ولی امر شما تنها خدا، رسول و آن مومنانی هستند که نماز به پا داشته و در حال رکوع زکات می‌دهند»

برخی از مفسرین و متکلمین فرق دیگر اسلامی در این مورد تردید کرده اند که این آیه دالّ بر امامت حضرت علی (علیه السلام) باشد. در این نوشته به این مسئله می‌پردازیم.

این آیهی شریفه از وجوه مختلف مورد بحث و بررسی قرار گرفته است؛

سبب نزول آیه: منظور از سبب نزول آیه تعیین مصداق برای این آیهی شریفه است. آیا مراد آیه از «مومنانی که نماز به پا داشته و ...» کیست؟ آیا محتوای آیه به مصداقی خاص نظر دارد یا قابل انطباق بر مصداقهای گوناگون است؟ آیا مراد و مصداق آیه حضرت علی (علیه السلام) است؟

در این مسئله برای فهمیدن مصداق آیه یکی از روش‌های ما می‌تواند رجوع به سخنان حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) باشد. روایات بسیاری از پیامبر مصداق آیه را روشن نموده است. در این مورد میان شیعه و سنی اختلافی وجود ندارد. هر دو گروه این روایات را نقل کرده و می‌پذیرند که مصداق این آیه کسی جز حضرت علی (علیه السلام) نیست. در روایتی از امام هادی (علیه السلام) به این اجماع و اتفاق نظر اشاره شده است که:

«اهل دانش بر این نکته اتفاق دارند که آیه مذکور درباره علی (علیه السلام) نازل شده که در حال رکوع انگشتی خویش را صدقه داده است. پس خداوند این عمل او را سپاس گزارد و این آیه را نازل فرمود.» (طبرسی، الاحتجاج/ 450)

علامه حلی نیز با نقل این اجماع می‌گوید:

«علمای اسلام، بر نزول آیه درباره علی (علیه السلام) اجماع کرده‌اند و این در صحاح سته نیز مذکور است که چون علی (علیه السلام) در نماز خویش و در حضور صحابه انگشتی خود را به مسکین صدقه داد، این آیه فرود آمد» (علامه حلی، نهج الحق، 172)

نکته جالب توجه این است که علامه حلی می‌گوید که مسئله اجماعی بودن مصداق آیه در صحاح سته آمده است در حالی که امروزه در صحاح سته این روایات دیده نمی‌شود! برخی از اندیشمندان این احتمال را می‌دهند که در طول تاریخ و به دلیل دشمنی و عداوت با شیعه، این روایات از این کتاب اهل سنت حذف شده است. شواهد این اجماع را می‌توان در آثار بیشتر متفکران و اندیشمندان شیعه یافت. اما باید توجه داشت که اجماعی دانستن این مسئله مختص به اندیشمندان شیعه نیست.

علامه حلی نیز با نقل این اجماع می‌گوید: «علمای اسلام، بر نزول آیه درباره علی (علیه السلام) اجماع کرده‌اند و این در صحاح سته نیز مذکور است که چون علی (علیه السلام) در نماز خویش و در حضور صحابه انگشتی خود را به مسکین صدقه داد، این آیه فرود آمد»

یکی از متفکران اهل سنت که در باب مصداق آیه ادعای اجماع می‌کند آلوسی است. او که از مشهورترین مفسران اهل سنت به شمار می‌آید می‌گوید:

«غالب اخباریان [اهل حدیث] بر آنند که آیه درباره علی، کرم الله وجهه، نازل شده است». (آلوسی، روح المعانی، 6/ 167)

بنابر شواهد و قرائن تاریخی نیز می‌توان گفت آیه شریفه بر حضرت امیرالمؤمنین قابل صدق است. در بخشی از آیه مؤمنین را کسانی می‌داند که در حالت رکوع زکات می‌دهند. این قضیه اشاره به ماجرای دارد که حضرت علی (علیه‌السلام) در حال رکوع انگشتر خود را به یک سائل تقدیم می‌کند. از ابوذر غفاری نقل شده است که «هان بدانید که

من همراه رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، روزی از روزها، نماز ظهر را به جای آوردم که سائلی در مسجد از مردم درخواست کمک کرد و کسی به او چیزی نداد. پس سر به طرف آسمان برداشته، گفت: خدایا شاهد باش که در مسجد پیامبر خدا کمک خواستم و کسی چیزی به من نبخشید. علی بن ابی طالب که در حال رکوع بود با انگشت کوچک دست راست خویش که در آن انگشتری می‌کرد به سوی آن مرد اشاره کرد. مرد پیش آمد و انگشتری را از انگشت او گرفت و این در پیش چشم پیامبر بود. پس چون پیامبر از نماز خویش فارغ گردید سر به سوی آسمان برداشته، عرض کرد: (خدایا برادرم موسی (علیه‌السلام) از تو درخواستی کرد و گفت: پروردگارا سینه مرا بگستران و کار مرا آسان گردان و گره از زبانه بگشا تا سختم را بفهمند و وزیری از کسانم برای من قرار ده. هارون برادرم را، پشتم را بدو محکم گردان و او را در کارم یار و همراه ساز. پس تو بر او پیامی گویا نازل فرمودی: به زودی بازوی تو را به برادرت محکم خواهیم کرد. بار خدایا من نیز محمد، پیامبر و برگزیده توام، خدایا سینه‌ام را بگستران و کارم را آسان کن و وزیری از کسانم برایم قرار ده، علی برادرم را، پشتم را به او محکم گردان.

ابوذر گفت: پس به خدا قسم پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) سخن خود را به انجام نرسانیده بود که جبرئیل از نزد حق بر او فرود آمد و گفت:

ای محمد! گوارا باد بر تو آنچه خدا درباره برادرت عنایت کرد.

پیامبر گفت: آن چیست ای جبرئیل؟

جبرئیل پاسخ داد: خدا امت تو را به موالات او تا روز قیامت امر نمود و آیه ای بر تو نازل فرمود که چنین است

«انما ولیکم الله و رسوله و الذین آمنوا الذین یقیمون الصلاة و یؤتون الزکاة و هم راکعون» (حسکانی، شواهد التنزیل، 1/ 229 - 231). این روایت از طریق اسناد دیگری نیز نقل شده است. ز وجوه دیگر این آیه که مورد بررسی قرار گرفته است تعیین معنا و مفاد آن است. به نظر می‌رسد دعوای اصلی بر سر تعیین معنای «ولی» است و نه مصداق آیه. در این مورد حتی بیشتر اهل سنت نیز آیه را درباره حضرت علی (علیه‌السلام) دانسته اند. البته در این میان کسانی (مثل ابن کثیر، ابن تیمیه و ...) نیز تردیدهایی روا داشته اند که آیه شریفه درباره حضرت علی (علیه‌السلام) نیست ولی غالب اندیشمندان مسلمان بر این مسئله تاکید دارند که مصداق آیه کسی جز حضرت علی (علیه‌السلام) نیست. اما کسانی از اهل سنت که مصداق آیه را نیز می‌پذیرند در مورد محتوا و معنای آیه مناقشات بسیاری کرده‌اند که در نوشته بعدی به آن خواهیم پرداخت.

علیزاده

منابع:

1. احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج، انتشارات ذوی القربی.

2. علامه حلی، نهج الحق، قم، مؤسسة الهجرة، 1411ق.

3. آلوسی، روح المعانی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، 1405ق.

4. ابوالقاسم حسکانی، یعقوب جعفری (مترجم)، شواهد التنزیل لقواعد التفضیل فی الآیات النازله فی اهل بیت (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، انتشارات اسوه.

پایگاه تبیان